

GRAMATIKA IV | GRAMATIKO IV

ZÁJMENA II | PRONOMOJ II

Pro osobní a přivlastňovací zájmena viz *Gramatika I*.

ZÁJMENO ONI | PRONOMO ONI

Zájmeno *oni*, které slovníky většinou uvádějí jako „neurčité os. Zájmeno 3. os.“ bez překladu, může být pro rodilého mluvčího češtiny mírně složitě k aktivnímu užívání. Používá se v neosobních konstrukcích, kterým v češtině může odpovídat *někdo, kdokoliv, člověk, jeden*, nevyjádřený podmět nebo neosobní pasivum, např. *Oni diras, ke...* „Říká se, že...“ (cf. *Kiel oni diras tion?* „Jak se to řekne?“), *Oni ordonas...* „Nařizuje se / Je nařizováno...“, *Oni arestis lin.* „Byl zatčen. / Zatkli ho.“, *Oni facile povas persvadi lin.* „Je snadné ho přesvědčit. / Lze ho...“, *Oni opinias lin honesta.* „Je považován za čestného.“, *Oni pendigu min, se mi mensogas.* „Ať mě pověsí, jestli lžu.“, *Oni ne bezonas nin.* „Nejsme potřeba.“, *Kiam oni estas riĉa...* „Když se je bohatým... / Když je člověk bohatý...“, *Tia aero malsanigas onin.* „Z toho vzduchu se člověku / jednomu dělá zle.“, *Ili kapablas ŝteli eĉ oniajn vestaĵojn.* „Jsou schopni člověku ukrást dokonce i oblečení.“ aj.

ZÁJMENO SI | PRONOMO SI

Si je tzv. reflexivní či zvrtné zájmeno, které neoznačuje rod ani číslo a v podstatě odpovídá českému *se*, přičemž jeho posesivní tvar *sia* odpovídá českému *svůj*. Jeho užívání se ovšem v esperantu od češtiny liší v tom, že se používá pouze u třetí osoby.

Mi lavas min. „Myji se.“ *Mi manĝas mian panon.* „Jím svůj chléb.“
Vi lavas vin. „Myješ se.“ *Vi manĝas vian panon.* „Jíte svůj chleba.“
Li / Ŝi / Ĝi lavas sin. „Myje se.“ *Li / Ŝi / Ĝi manĝas sian panon.* „Jí svůj chleba.“

Ni lavas nin. „Myjeme se.“ *Ni manĝas nian panon.* „Jíme svůj chleba.“
Vi lavas vin. „Myjete se.“ *Vi manĝas vian panon.* „Jíte svůj chleba.“
Ili lavas sin. „Myjí se.“ *Ili manĝas sian panon.* „Jedí svůj chleba.“

Oni ne forgesas facile sian unuan amon. „První láska se těžce zapomíná.“

×

Li lavas lin. „Myje ho.“ *Li manĝas lian panon.* „Jí jeho chleba.“
Ili lavas ilin. „Myjí je.“ *Ili manĝas ilian panon.* „Jedí jejich chleba.“

Si(a) se vždy pojí pouze s podmětem dané věty. Zatímco v aktivních větách to působí samozřejmě, je nutné si to ohlídat i u vět v pasivu, kde objekt není konatelem, a u souvětí.

Ŝi estas amata de siaj instruistinoj. „Je milována svými učitely.“
Karlo estis akompanata de Petro al sia domo. „Karel byl doprovázen Petrem do svého domu.“
Elizabeto rigardis la viron, kiu kombis al si la harojn. „Běta viděla muže, který si česal vlasy.“

SOUVSTAŽNÁ SLOVA | KORELATIVAJ VORTOJ

V esperantu máme tzv. tabulku souvstažných slov. Tato slova zahrnují různé typy zájmen a příslovcí a na rozdíl od většiny přirozených jazyků jsou v esperantu tvořena zcela pravidelně.

Souvstažná slova (či korelativa) sestávají ze dvou částí – z prefixu označujícího typ souvstažnosti a sufixu označujícího typ referentu, přičemž korelativum vždy vzniká jejich kombinací. Z prefixů máme *ki-* s tázacím nebo vztažným, *ti-* s ukazovacím, *i-* s neurčitým, *ĉi-* s všeobecným a *neni-* se záporným významem. Mezi sufixy potom najdeme *-o* referující k věcem, *-u* k osobám nebo konkrétní instanci, *-am* k času, *-a* k vlastnosti, *-e* k místu, *-el* k způsobu, *-om* k množství, *-al* k důvodu, *-es* k vlastníkovi zmíněného.

Kombinací nám potom vznikne následující tabulka:

	<i>ki-</i>	<i>ti-</i>	<i>i-</i>	<i>ĉi-</i>	<i>neni-</i>
<i>-o</i>	<i>kio</i>	<i>tio</i>	<i>io</i>	<i>ĉio</i>	<i>nenio</i>
<i>-u</i>	<i>kiu</i>	<i>tiu</i>	<i>iu</i>	<i>ĉiu</i>	<i>neniu</i>
<i>-am</i>	<i>kiam</i>	<i>tiam</i>	<i>iam</i>	<i>ĉiam</i>	<i>neniam</i>
<i>-a</i>	<i>kia</i>	<i>tia</i>	<i>ia</i>	<i>ĉia</i>	<i>nenia</i>
<i>-e</i>	<i>kie</i>	<i>tie</i>	<i>ie</i>	<i>ĉie</i>	<i>nenie</i>
<i>-el</i>	<i>kiel</i>	<i>tiel</i>	<i>iel</i>	<i>ĉiel</i>	<i>neniel</i>
<i>-om</i>	<i>kiom</i>	<i>tiom</i>	<i>iom</i>	<i>ĉiom</i>	<i>neniom</i>
<i>-al</i>	<i>kial</i>	<i>tial</i>	<i>ial</i>	<i>ĉial</i>	<i>nenial</i>
<i>-es</i>	<i>kies</i>	<i>ties</i>	<i>ies</i>	<i>ĉies</i>	<i>nenies</i>

Referenty *-o*, *-u*, *-a* podléhají nominální flexi, např. *Kiun libron vi volas legi?* „Kterou knihu chcete číst?“, *Kian libron...?* „Jakou knihu...?“ či *Mi faras nun nenion.* „Teď nic nedělám.“

Referent *-e* funguje jako adverbium, tj. akuzativem značíme směr – *nenien* „nikam“. Zbytek referentů flexi nepodléhá ani když to vyžaduje syntax.

Určité typy se potom mohou pojít s částicemi. Konkrétně *ki-* (občasně i *i-*, *ĉi-*, *neni-*) s částicí *ajn* vyskytující se za korelativem k označení zdůrazněné neurčitosti, např. *kie ajn* „kdekoliv“, a *ti-* s *ĉi* stojící před nebo za korelativem k označení proximity, např. *ĉi tie* nebo *tie ĉi* „tady, zde“.

Stran předložek se pojí s čímkoliv významově kompatibilním, např. *al kiu* „(ke) komu“, *de kie* „odkud“, *en kiu* „ve které(m)“, *ĝis kiam* „dokdy“, *je kiu minuto* „ve které minutě“, *kiom da mono* „kolik peněz“ atd.

POZN. | NOTO

Několik málo korelativ mírně vybočuje významem – korelativum *ĉiu* v singuláru znamená „každý, všechen“, ale v plurálu potom „všichni“, a *iom* znamená „trochu“.